

КАКО ЈЕ ДАНАШЊА УЛИЦА МИЛУТИНА МИЛАНКОВИЋА У БЕОГРАДУ ДОБИЛА ИМЕ

МИЛАН РАДОВАНАЦ

Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд
E-mail: radovanac@aob.rs

Резиме: Овај рад је кратки, документовани преглед о именовању једне улице у Београду Миланковићевим именом, непримерене његовом угледу, потом моја настојања и залагања да се ова неправда исправи, све до њеног позитивног епилога.

Кључне речи: Милутин Миланковић, историја астрономије, астрономија у Србији

Не памтим кад сам први пут нешто више сазнао о једном од највећих српских научника Милутину Миланковићу: био је ван мога интересовања.

Зато памтим да сам му посветио дужну пажњу тек кад сам крајем 1998. године почео да радим као архивар-архивиста на Астрономској опсерваторији. Наиме, приликом првог доласка на Опсерваторију и договора са њеним, тадашњим, директором Миланом Димитријевићем, да отпочнем са радом на сређивању њене архиве, он ми је поклатио две књиге, Опсерваторијина издања: *Сто година Астрономске опсерваторије у Београду*, Публ. Астр. опс. у Београду. бр 36 и *Развој астрономије код Срба*, Публ. Астр. опс. у Београду, бр. 56. Посебну пажњу у књигама, које сам одмах прочитао, привукао ми је податак да је Милутин Миланковић био директор Астрономске опсерваторије.

Следеће 1999. године, на Рударско-геолошком факултету у Београду, у организацији истог и Астрономске опсерваторије, одржан је Симпозијум посвећен Милутину Миланковићу. Потом је штампана и књига, зборник изложених радова под називом *Симпозијум "Миланковић - јуче, данас, сутра"*. Ова књига, која ми је била доступна на Опсерваторији, донела ми је нова сазнања о Миланковићу. Из једног рада, оног проф. др Јелене Милоградов-Турин, под насловом *Прилози за биографију Милутина Миланковића*, сазнао сам да његово име носи и једна улица у Београду, која је, с обзиром на свој изглед, била у великом раскораку са Миланковићевим реномеом. Иако сам према плану града знао где се она налази, у њу нисам

залазио, иако сам често пролазио улицом Омладинских бригада, до које ја она допирала и у додиру са њом се, *de facto*, завршавала.

Отада је прошло неколико година, време током којег сам у архиви Астрономске опсерваторије проналазио све више докумената која која су се односила на везу и сарадњу Милутина Миланковића са Астрономском опсерваторијом. Ово ме посебно интересовало па сам временом и сам почео да објављујем по неки рад из историје Астрономске опсерваторије, везан за Милутина Миланковића. Успут сам пратио и читао радове и књиге које су други посветили Миланковићу, чији је значај и углед, најпре у свету а потом и код нас, све више растао.

У вези с тим, у неко време, лета 2003. године, сетио сам се рада Јелене Милоградов-Турин, заправо оног дела рада под насловом Улица Милутина Миланковића и одлучио да одем до те улице и да проверим да ли се у њој нешто променило у односу на оно што је 1999. године о њој записала Јелена Милоградов-Турин. Тај део њеног рада (са фотографијом улице на 130 страни) гласи:

УЛИЦА МИЛУТИНА МИЛАНКОВИЋА

Поводом стогодишњице рођења Милутина Миланковића једна улица на Новом Београду, у блоку 66, добила је његово име. Одлуку је донела Скупштина града Београда, на седници Већа општина одржаној 8. новембра 1979. године. До тада улица је носила ознаку 2 - 2. Одлука је објављена у "Службеном листу града Београда" бр. 27, из 1979. године.

Улица Милутина Миланковића, пресеца улице Омладинских бригада и др Агостина Нета и повезује улицу Шпанских бораца са Тошиним бунаром (до Тошиног Бунара никад није стигла - прим М. Р.). Налази се у пословној зони Новог Београда.

У данашње време пролазник не може да уочи таблу са натписом улице Милутина Миланковића, а зграде које се у њој налазе имају адресе оближњих већих улица. Улица Милутина Миланковића је широка, типа булевара; коловозне траке су јој развојене зеленим појасом. Препознати се може на основу плана; то је друга улица десно од трамвајских шина, на чијем се крају налази велика кривина која води према железничкој прузи (ни овај приказ улице није тачан). Нико од пролазника није знао, јуна 1999, како се зове ова улица којом су пролазили, нити по коме је добила назив!

Мало је рећи да сам био запањен призором који је пружала једна мала (кратка) улица са тако великим именом. Вративши се у стан сео сам и за Политикину рубрику *Међу нама*, написао један чланак, на пар страна, о изгледу Улице Милутина Миланковића, с намером да јавним апелом покушам да се неправда нанета Милутину Миланковићу именовањем овакве улице његовим именом, што пре исправи, и да се као народ и држава не брукамо пред светом.

Тек што је прошло неколико дана, чланак је објављен у наведеној рубрици, у *Политици* од 28. јула 2003. године, чињеница, не целовит већ скраћен и редигован, али са довољно чињеница, тако да његов садржај и намена нису битно поремећени. Објављени чланак је следећег садржаја (наслов и поднаслов су редакцијски):

НИСМО СЕ ОДУЖИЛИ МИЛАНКОВИЋУ

Великом српском научнику Милутину Миланковићу додељена је слепа улица која води до трамвајског депоа на Новом Београду

Онај ко иоле зна ко је и шта је Милутин Миланковић, не само у српским, него и у светским размерама, кад прође "његовом улицом" (без плана града, без питања пролазника, тешко ју је пронаћи), не може, а да му се спонтано не отме узвик као ономад екс-југословенском спортском коментатору: "Па људи моји је ли то могуће? Лудница једна!" А ево зашто: ако намерник већ лоцира наведену улицу, па из Трећег булевара, вођен трамвајским шинама које долазе од бувљака, скрене у исту према пролазу испод железничке пруге, већ на првим њеним метрима, и са леве и са десне стране, поглед плене (одвртају!) гомиле шута.

После пролаза испод железничке пруге, опет исти приказ: гомиле шута (старих аутомобилских гума и другог отпадног материјала) на обе стране, с тим да се оне с леве, спољне стране улице, (улица "новија" удесно), протежу на још више стотина метара. Којих стотинак метара после железничке пруге, трамвајске шине скрећу удесно са улице, у Трамвајски депо, на чијем се улазу налази табла са бројем 2, и ситним словима исписано - "М. Миланковића".

Колико се могло установити, то је једини број који има Миланковићева улица, и на којем (кад се приђе) може да се установи у којој се човек улици налази, у ком се смеру пружа, односно, која јој је лева а која десна страна. На овом броју (2) налази се и једино правно лице у улици, док физичких, грађана - станара, ту нема ни од корова.

Од Депоа према западу, улица је знатно шириа, булеварског типа, са зеленом површином развојеним возним тракама; најпре пресеца улицу Др Агостина Нета (слепој улици), а потом улицу Омладинских бригада, да би се након стотинак метара завршила испред спуштене рампе неког складишта, наравно, као слепа улица.

Да би се ова (није претерано рећи) нечувена брука и бламажа, давно почињена, исправила, предлагем Комисији за именовање улица при Скупштини града Београда, да то учини што пре.

Комисији истовремено предлагем да размотри могућност да Миланковићево име добије садашњи Булевар АВНОЈ-а (на Новом Београду), који се протеже од Улице Милентија Поповића па до Тошиног бунара. Зашто баш ово решење? Пре свега, зато што би овај булевар могао да достојно носи Миланковићево име, како по изгледу тако и по садржају и

бројевима; полако, али сигурно, овај булевар добија изглед једног од најуређенијих у Београду. Такође, овај булевар, са Миланковићевим именом, сасвим лепо би се нашао паралелно уз постојеће булеваре Николе Тесле и Михајла Пупина, као што се и својим делима ова три научника налазе један уз другог у проношењу славе српског науке у свету. Сва три булевара, готово из срца Београда, воде према западу, чија су нам врата ови научници давно отворили, а на која ми, упркос жељама и настојањима, никако да уђемо.

Милан Радоваанац
Нови Београд

Овај чланак није остао без одјека у јавности: већ након десетак дана у *Политици*, у истој рубрици, појавила се и прва реакција читалаца, а потом и друге. Мој став и предлог најпре је (7. августа) подржао др Ђуро Јовановић, седам дана касније (14. августа) др Милош Немањић, а након нешто више времена (6. октобра) индиректно ме је подржао и др Лазар Русов. Потакнути мојим чланком, у истој рубрици (21. августа), са нешто другачијим предлогом, којој улици дати Миланковићевим име, огласио се и Драгомир Драговић, а потом и (23. септембра) проф. др Гојко Ј. Димић, који је овим поводом саопштио неке податке о, како је навео, "Миланковићевој теорији катастрофе у затвореном систему".

Све у свему, од читалаца *Политике* сам добио подршку да се Миланковићево име даде некој већој улици, односно неком булевару, али од званичних органа који се баве тим проблемом, као и од органа власти, изостала је било каква реакција. То ме је иритирало, постао сам нестрпљив, па сам написао још опширније и детаљније сведочанство о постојећој улици Милутина Миланковића, и замолио пријатеља, песника Живка Николића да ми сними квалитетне фотографије-разгледнице, ове улице. Нови чланак и једно 7-8 фотографија већег формата, однео сам (негде средином септембра исте 2003. године) поново у *Политику*, Редакцији за културу, са предлогом и молбом да се у њиховој рубрици објави већи чланак (у њима прихватљивој форми) обogaћен са неком од фотографија Миланковићеве улице. Саслушали су ме, узели понуђени материјал, дали неко обећање и, наравно, ништа нису урадили.

Тако се завршила 2003. година, прошла и следећа, и већ увелико текла и 2005, кад сам се одлучио да још једном покушам да у новинама актуелизује предлог именовања неке веће улице Миланковићевим именом.

Овај пут сам се определио за *Вечерње новости*. А да се неби довео у неку непријатну ситуацију (као прилком горе наведеног одласка у *Политику*, кад сам имао осећај као да се питају: Чиме ли се овај замлаћује?), Најпре сам се јавио познанику, новинару *Новости* Ради Матијашу, који ми је био "улазница" у редакцију (ни у овој бранши ништа без веза и познанства!). Дакле, Матијашу сам предао исти текст и фотографије које сам оставио и у

Политици и дао им одрешене руке шта ће и како од свега тога да објаве, али само да објаве. При том ме и усликаше. Посебно ми је било стало, с обзиром на уређивачку концепцију *Новости*, која то омогућава, да се објави пар фотографија, које говоре уверљивије од речи.

Нисам дуго чекао, кад се у *Новостима* од 20. марта 2005. године, на готово читавој 17. страни појавио чланак посвећен проблему улице Милутина Миланковића. Од мог обимног писанија од 4 странице, у објављеном тексту је мало шта остало. Потписани новинари З.(оран) Николић и Б. Богдановић, мој текст су само препричали, убацили мојих пар реченица и моју фотографију, као илустрацију разговора који су самном водили по овом питању. Објавили су и фотографију Милутина Миланковића, али и, што је најбитније, две фотографије Миланковићеве улице, које су одабрали као упечатљиве. Дали су и свој наднаслов, велики наслов и поднаслов, којима су ефектно истакли третирани проблем. Објављени текст (без три антрфилеа) гласи:

*БЕОГРАД СЕ НА РУЖАН НАЧИН ОДУЖИО МИЛУТИНА
МИЛАНКОВИЋА;
ЈЕДНОМ ОД НАЈВЕЋИХ НАУЧНИКА СВЕТА*

ЦАДА ЗА ГЕНИЈА

У улици која носи име човека који је решио тајну настанка ледених доба постоји само један број, на згради трамвајског депоа. Када и радници оду кући, у улици генија светске науке не живи - нико

Београд се одужио једном од десет највећих светских научника свих времена Милутину Миланковићу тако што му је "подарио" једну од својих најпрљавијих улица. Недалеко од новобеоградског "бувљака" данас постоји цада која носи име генијалног научника, са само једним кућним бројем. Он се налази на згради трамвајског депоа новобеоградског дела ГСП. Али то није једина "раскош" која краси ову улицу. Поред ње су посејане гомиле шута и којекаквог другог смећа, без којег српска престоница просто - не може.

Да је Миланковић овако несрећно "почаствован" неколико пута је указивано, дизали су глас грађани узалуд, а јавност је на то подсећао и Милан Радованац, архивиста на Астрономској опсерваторији. Као човек од науке и везан за њу (ово написао новинари!), Радованац се већ обраћао разним институцијама са жељом да се ова неправда исправи.

- Комисија за именовање улица при Скупштини града Београда је Миланковићево име овој улици дала 8. новембра 1979. године - прецизно све бележи Радованац. Данас 35 година после тога, нико јој није посветио пажњу.

Београд је често мењао изглед тако што су нови урбанисти мењали идеје оних старих, па је тако ова улица просто остала у запећку, никоме битна, осим радницима трамвајског депоа. Они су једини који долазе овде.

А ноћу, кад и они оду кући, улица посвећена великом научнику остаје без иједног становника.

На самом пролазу улице испод пруге која води ка новобеоградској железничкој станици поражавајућа слика ...

- Човек помисли да га је неко истресао из камиона за одвоз смећа право на Винчанску депонију - каже Радованац. зар ово да буде улица посвећена најумнијем Србину који је стварао у овом граду?

У склопу овог чланка у *Новостима* укомпонована су и три мања антрфилеа од којих је за ову прилику један посебно битан па ћемо га пренети. Наиме, новинари који су приредили овај чланак потрудили су се, па су са проблемом на који сам указао, а пре објаве чланка, упознали и Председника комисије за именовање улица при Скупштини града Београда, чију су краћу изјаву поводом овог проблема ставили у антрфиле. Он гласи:

Знамо за проблем

Бранислав Белић председник комисије за именовање тргова и улица, напоменуо нам је да је то стари проблем.

- Слажем се да је срамотно и дао сам налог да (се) тај случај коначно реши - рекао је Белић. Поступак је веома сложен и захтева доста времена. Треба основати иницијативни одбор, онда то иде на стручни одбор, па на скупштину где ће се, надам се, променити име улице и исправити неправда. Белић је напоменуо и да би Миланковић требало да добије најмање булевар или неку улицу у центру града.

Према оном шта сам пронашао на интернету, изгледа да је одлука о именовању веће улице именом Милутина Миланковића, достојне његовог имена, донешена већ у априлу 2005. године, а да је одлука објављена у *Службеном листу града Београда* бр. 12/06 од 14. јуна 2006. године. Част да њихова улица понесе име Милутина Миланковића овај пут су добили бројни станари и више значајних институција и фирми, које су се налазиле (или ће се тек њеном доградњом наћи) у дотадашњој улици Трећи булевар, која се пружа од улице Милентија Поповића па до Тошиног бунара, са леве стране аутопута према западу.

Тако је исправљена једна вишедеценијска, веома ружна неправда, која је вређала достојанство сваког мислећег човека, учињена према Милутину Миланковићу, по многима највећем научнику који је живео и стварао у Београду.

Једна неправда је исправљена, али је направљена друга! Наиме, она претходна улица која је остала без имена једног научника, астронома и директора Астрономске опсерваторије у Београду, истовремено је одлуком

Комисије за именовање улица, добила име другог, такође великог научника, астронома и директора Опсерваторије, Ђорђа Станојевића (1858-1921).

Којих је размера ова нова учињена неправда, нека посведочи само ових неколико података из Станојевићеве биографије:

- написао је и објавио (у Паризу) прве научне радове из астрономије код Срба;

- заслужан за увођење првог електричног осветљења у Београду и Србији;

- заслужан за изградњу бројних хидроелектрана у Србији;

- заслужан за прве фотографије у боји;

- заслужан за расхладне уређаје;

- био професор Универзитета и

- ректор Универзитета у Београду, итд. Ову другу неправду, мањом је учинила чињеница што је улица Ђорђа Станојевића, неку годину касније, приликом изградње насеља Белвил, детаљно преуређена, па данас, иако без сталних становника, бар личи на улицу.

Оно јесте да сам се ја у својим дописима новинама залагао да Миланковићево име добије Булевар АВНОЈ-а, а као резервну, и објективно тада реалнију варијанту, видео сам Трећи булевар. Можда би прва варијанта и прошла да се у именовање улица није умешала висока политика на челу са (тада) председником Србије, Борисом Тадићем. И он се тада намерачио да преименује Булевар АВНОЈ-а, али да му да име свог покојног партијског колеге премијера Зорана Ђинђића. У том циљу био је и промотер и потписник петиције организоване у Кнез Михајловој улици. Наравно, његова идеја је прошла, и он је "окачио" име Зорана Ђинђића на улицу Булевар АВНОЈ-а, на Новом Београду, паралелну са онима Николе Тесле и Михајла Пупина.

Шта се, на основу овога, може закључити о Комисији која овако расподељује улице у Београду? Доволне су и две речи - некомпетентна и неодговорна!

Миланковић је иза себе оставио "споменик трајнији од месинга", и његово име не би требало да се користи како ком падне на ум. Напред наведени случај је наша "слика и прилика". Ово је најбољи показатељ наше (не) културе и односа према највећим вредностима нашег народа, где, несумњиво је, спада Милутин Миланковић.

Ову нашу националну особину давно је уочио Петар Петровић Његош, па је овде још једном истичем:

"На простоме трговишту алмаз (дијамант - прим. М. Р.) цене нема праве, нит ће гениј међ незнајством заслужене стећи славе".

Наравно, не мислим да сам овим својим ангажманом исправио ову бруку и неправду, али сам, колико сам могао и на начин који ми је био на располагању, на њу бар указао и понешто придонео да се она исправи, и што је још важније, да се на основу овог случаја, убудуће поведе више рачуна, да се не би поновио.

HOW PRESENT-DAY STREET OF MILUTIN MILANKOVIĆ OBTAINED ITS NAME

This paper is a short, documented review of the nomination of one street in Belgrade by the name of Milanković, which was inappropriate to his reputation, and then my efforts to correct this injustice, until her positive epilogue.

Key words: Milutin Milanković, History of Astronomy, Astronomy in Serbia